

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การเสนอผลการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือในวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระหว่างกลุ่มที่เรียนแบบร่วมมือในรูปแบบของการแบ่งกลุ่มตามสังกัดผลสัมฤทธิ์กับกลุ่มที่เรียนแบบปกติ ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือในวิชาสังคมศึกษาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

สมมติฐานของการวิจัยคือ นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือจะมีผลสัมฤทธิ์และความสามารถในการวิเคราะห์สูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยมที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือก นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยคัดเลือกห้องที่มีคะแนนเฉลี่ยในวิชา ส101 ประเทศของเรา 1 ใกล้เคียงกัน จำนวน 2 ห้อง หลังจากนั้นนำ นักเรียนทั้ง 2 ห้องมาจับคู่คะแนนที่ใกล้เคียงกัน จะได้นักเรียน 2 กลุ่มๆละ 30 คน รวม 60 คน ทดสอบความแตกต่างของนักเรียนทั้งสองกลุ่มด้วยค่า F (F-test) และค่าที (t-test) หลังจากนั้นจัดนักเรียนในกลุ่มทดลองแบ่งเป็นกลุ่มย่อย โดยจัดแบ่งเป็น 5 กลุ่มสัมฤทธิ์ กลุ่มสัมฤทธิ์ละ 6 คน โดย 6 คนแรกของผู้ที่ได้คะแนนสูงสุดในวิชา ส101 ประเทศของเรา 1 จะอยู่ในกลุ่มสัมฤทธิ์ที่ 1 และ 6 คนถัดไปจะอยู่ในกลุ่มสัมฤทธิ์ที่ 2 จัดเช่นนี้จนครบทั้ง 30 คน จากนั้นจัดนักเรียนในกลุ่มทดลองแบ่งเป็นกลุ่มย่อยอีกครั้ง เพื่อใช้เป็นกลุ่มการเรียนรู้ในห้องโดยในกลุ่มสัมฤทธิ์ที่ 1 จัดให้นักเรียนคนที่ 1 อยู่ในกลุ่ม A, คนที่ 2 อยู่ในกลุ่ม B, คนที่ 3 อยู่ในกลุ่ม C, คนที่ 4 อยู่ในกลุ่ม D, คนที่ 5 อยู่ในกลุ่ม E, คนที่ 6 อยู่ในกลุ่ม F และในกลุ่มสัมฤทธิ์ที่ 2 ให้จัดนักเรียนคนที่ 1 ของกลุ่มสัมฤทธิ์อยู่ในกลุ่ม F, คนที่ 2 อยู่ในกลุ่ม E, คนที่ 3 อยู่ในกลุ่ม D, คนที่ 4 อยู่ในกลุ่ม C, คนที่ 5 อยู่ในกลุ่ม B, คนที่ 6 อยู่ในกลุ่ม A จัดเรียงเช่นนี้จนครบทั้ง 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษาและ แบบทดสอบวัดความสามารถในการวิเคราะห์ที่วิชาสังคมศึกษา นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองในขณะที่ทำการทดลองสอน จำนวน 2 ชุด คือ แบบฝึกเพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนแบบร่วมมือ จำนวน 5 กิจกรรมและ แผนการสอนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ชุด ชุดละ 11 แผนการสอน โดยใช้เวลาดังสิ้น 15 คาบ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมด้วยแบบฝึกเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับกลุ่มทดลองด้วยแบบฝึกเพื่อเตรียมความพร้อมจำนวน 5 กิจกรรม โดยใช้เวลาในการฝึกทั้งสิ้น 4 คาบ และฝึกให้เสร็จสิ้นก่อนเริ่มสอนตามแผนการสอนพร้อมกันทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังจากนั้นได้ดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่สร้างขึ้นทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 15 คาบ

เมื่อสอนครบทุกแผนแล้วผู้วิจัยได้ให้นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบทดสอบวัดความสามารถในการวิเคราะห์แล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาค่ามัชฌิมเลขคณิต (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษา นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือมีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงกว่านักเรียนในกลุ่มที่เรียนแบบปกติที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ในด้านความสามารถในการวิเคราะห์ในวิชาสังคมศึกษา นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือมีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ ที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1.ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากผลการทดลองพบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองที่เรียนแบบร่วมมือ มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยวิธีปกติ อาจเนื่องมาจาก

1.1 การเรียนแบบร่วมมือรูปแบบการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ นักเรียนในกลุ่มจะมีความสามารถแตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งนักเรียนที่เรียน เก่ง ปานกลาง และอ่อน ในการเรียน หรือการทำกิจกรรม นักเรียนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จ การให้

นักเรียน มีการรวมกลุ่มที่หลากหลาย ในเรื่องความสามารถทางการเรียน จะช่วยลดปัญหาในเรื่องของการรวมกลุ่มกันทำงาน จากการสังเกตของผู้วิจัย ในกลุ่มการเรียนแบบปกติ เมื่อให้นักเรียนรวมกลุ่มกันทำงาน นักเรียนจะรวมกลุ่มกับเพื่อนที่มีความสามารถทางการเรียนใกล้เคียงกัน หรือไม่ก็เป็นกลุ่มเพื่อนสนิท ซึ่งสอดคล้องกับ พรณรศมี เเงาธรรมสาร (2533) ที่กล่าวว่าโดยปกติแล้วการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิม สมาชิกกลุ่มจะมีความสามารถใกล้เคียงกัน ผู้สอนส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการแบ่งกลุ่ม ที่ไม่ต้องสนใจความสามารถของนักเรียนนิยมแบ่งกลุ่มกันง่าย ๆ เช่น ถ้าแบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม ก็ให้หมายเลข 1 2 3 4 ผู้ที่หมายเลขเหมือนกันอยู่กลุ่มเดียวกัน ทำให้บางครั้งบางกลุ่มที่มีนักเรียนเรียน ไม่เก่งไม่สามารถทำงานได้สำเร็จ หรือเกิดปัญหาที่กลุ่มตนเองไม่สามารถแก้ไขได้ทำให้เกิด ความท้อแท้เบื่อหน่ายการเรียนมากขึ้น

การที่ให้นักเรียนทำงานร่วมกันในกลุ่มที่มีการคละกัน ของระดับความสามารถในการเรียนของนักเรียน จะทำให้นักเรียนที่เรียนเก่งช่วยอธิบายบทเรียนให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อน การทำเช่นนี้จะทำให้นักเรียนที่เรียนเก่งมีความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากต้องศึกษาเนื้อหาให้เข้าใจเพื่ออธิบายให้เพื่อนฟัง (สุศักดิ์ หลาบมาลา, 2536) ส่วนนักเรียนที่เรียนอ่อนจะตั้งใจฟังคำอธิบายมากขึ้น และกล้าซักถามในสิ่งที่ตนเองไม่เข้าใจ และจะเข้าใจคำอธิบายจากนักเรียนที่เรียนเก่งได้ดีกว่าครู เนื่องจากนักเรียนอยู่ในวัยเดียวกัน ใช้ภาษาของนักเรียนเองสื่อความหมายได้ดีกว่า (ทัศนาศรี ประสานตรี, 2536) นักเรียนที่เรียนอ่อนและเรียนปานกลางจะได้ประโยชน์มาก นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและนักเรียนจะลดความวิตกกังวลลงอย่างมากเมื่อได้ร่วมมือกันทำงาน (สุพล วังสินธ์, 2534)

1.2 การเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนจะมีกิจกรรมกลุ่มที่ต้องทำร่วมกัน นักเรียนจะต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การที่แต่ละคนทำงานอย่างเต็มความสามารถ สมาชิกจะต้องรับผิดชอบการทำงานกลุ่มร่วมกัน แต่ในการทำงานกลุ่มแบบเดิม สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะรับผิดชอบในงานของตนเองเท่านั้น หรืออาจจะไม่รับผิดชอบการทำงานของตนเองก็ได้ บางครั้งก็ใส่ชื่อของตนเองโดยไม่ได้ทำงาน หรือแบ่งงานกันไปทำและนำผลงานมารวมกัน ซึ่งในการเรียนเป็นกลุ่มแบบเดิมมีเป้าหมายอยู่การทำงานให้สำเร็จเท่านั้น (พรณรศมี เเงาธรรมสาร, 2533) ในการเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนทุกคนในกลุ่มจะต้องช่วยเหลือกัน ทั้งในการทำงานกลุ่ม และการช่วยอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มมีความเข้าใจในเนื้อหาาร่วมกัน เนื่องจากในการทำกิจกรรม ครูสามารถเลือกนักเรียนคนหนึ่งคนใดในกลุ่มตอบคำถามก็ได้ ทำให้นักเรียนทุกคนต้องช่วยกันเตรียมความพร้อมของสมาชิกในกลุ่มตน ซึ่งสอดคล้องกับ สดอล (Stahl, 1994) ที่กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนจะมีคะแนนสอบสูงกว่าปกติ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน มีการคำนึงถึงการทำงานกลุ่มว่าต้องร่วมมือกัน เนื่องจากผลงานของกลุ่มจะมีผลต่อสมาชิกในกลุ่ม อีกทั้งการเรียนร่วมมือรูปแบบการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดี คือ รู้สึกว่าตนเอง

มีความสามารถในการเรียน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ซึ่งความรู้สึกลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียน มีแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มมากขึ้น และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่เรียนในที่สุด (อุทัย เพชรช่วย, 2528)

1.3 การเรียนแบบร่วมมือ เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมจับในแต่ละบทเรียนจะมีการประเมินความเข้าใจในบทเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้แบบทดสอบซึ่งเป็น ข้อคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่นักเรียนในเรียนในชั่วโมงนั้น ๆ ในการทดสอบนักเรียนแต่ละคนไม่สามารถช่วยเหลือกันได้ คะแนนที่ได้จากการทดสอบของนักเรียนแต่ละคน จะนำมารวมเป็นคะแนนของแต่ละทีม นักเรียนจะทราบถึงคะแนนของกลุ่มตน เปรียบเทียบกับคะแนนของกลุ่มอื่น และมีการเสริมแรงโดยให้รางวัลกับกลุ่มที่ทำคะแนนได้สูงสุดในแต่ละครั้ง ซึ่ง สุลล วังสินธ์ (2534) กล่าวว่า การใช้รางวัลเป็นสิ่งล่อใจ เช่น คะแนน และสิ่งอื่น ๆ จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนต้องการที่จะเรียนให้ดีขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียน สอดคล้องกับ พริส (Priest, 1994) ที่กล่าวว่า การให้คะแนนที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ จะทำให้นักเรียนไม่ว่าจะมีความสามารถในการเรียนเพียงใดก็จะพยายามพัฒนาตนเองให้มากขึ้น

จากการสังเกตของผู้วิจัย การให้เสริมแรงโดยการให้รางวัล จะทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อการเรียนมากขึ้น นักเรียนจะพยายามอธิบายให้เพื่อน ในกลุ่มมีความเข้าใจในบทเรียน และสมาชิกในกลุ่มจะมีความรับผิดชอบตนเอง เพื่อเป้าหมายของกลุ่มมากขึ้นซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในกลุ่มที่เรียนแบบปกติ ที่มีการรวมกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการเรียนของสมาชิกในกลุ่ม หรือบุคคลที่ได้รับรางวัลมักจะเป็นกลุ่มหรือบุคคลที่มีนักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนสูงทำให้นักเรียนส่วนมากไม่เคยได้รับรางวัล ซึ่งสอดคล้องกับสลาวิน (Slavin, 1980) ที่กล่าวว่า ในการเรียนโดยทั่วไป การให้รางวัลจะเป็นการให้สำหรับผู้ที่ทำคะแนนได้สูงสุด หรือเป็นความสำเร็จของใครคนใดคนหนึ่ง ในขณะที่คนอื่นผิดหวัง แต่การเรียนแบบร่วมมือ ความสำเร็จของนักเรียน 1 คน จะมีส่วนช่วยให้บุคคลอื่นประสบความสำเร็จได้ และการได้มาซึ่งรางวัลนั้น บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบในตนเอง หรือไม่ก็ต้องช่วยเพื่อนในการทำงานให้ดีที่สุด ซึ่ง จอห์นสัน แอนด์ จอห์นสัน (Johnson and Johnson, 1974) กล่าวว่า การที่สมาชิกในกลุ่มทุกคน มีส่วนช่วยเหลือทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ทุกคนในกลุ่มจะได้รับ ความสำเร็จไปด้วย แต่ถ้าเป็นการแข่งขันที่ต้องมีผู้ชนะเพียงคนเดียว นักเรียนที่เหลือซึ่งเป็นนักเรียนส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์ของความล้มเหลว ดังนั้นการให้นักเรียนเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันจะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเรียนได้

2. ด้านความสามารถในการวิเคราะห์

จากผลการวิจัยในด้านความสามารถในการวิเคราะห์ของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือรูปแบบการแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ มีความสามารถในการวิเคราะห์สูงกว่านักเรียนที่เรียนในกลุ่มปกติ อาจเนื่องมาจาก

2.1 การที่นักเรียนเรียนแบบร่วมมือในกลุ่มที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน เมื่อมีการร่วมกันทำงาน มีการค้นคว้าหาคำตอบ มีการอภิปราย นักเรียนจะได้แนวคิดที่หลากหลายจากการโต้แย้ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รับรู้ปัญหาและทางเลือกในการแก้ปัญหา นักเรียนแต่ละคนจะมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้มากกว่าการเรียนแบบปกติ สลาวิน (Slavin, 1980) ซึ่งสอดคล้องกับ จันทิภา ลิมปิเจริญ (2522) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผู้เรียนทุกคนมีส่วนในการวิเคราะห์ มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันและกันทำให้ผู้เรียนรู้จักคิดและสังเกตมากขึ้นกว่าเดิม รู้จักมองอะไรเป็นกลาง ไม่ค่อยโอนเอียงไปตามสิ่งที่ได้เห็นได้ฟังมาทันทีที่มีการไตร่ตรอง มากกว่าเดิมในการเรียนแบบร่วมมือ นักเรียนจะช่วยกันอภิปรายเพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดมากกว่าที่จะดูคำเฉลย หรือ รอคำเฉลยจากครู ซึ่งเป็นการช่วยพัฒนาความคิดได้ อีกทั้งการเสนอแนะ ชักถาม ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่างๆ มาอ้างอิงยังเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างวิเคราะห์ด้วย (พรณรศม์ เก่าธรรมสาร, 2533) การเรียนในกลุ่มที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน นักเรียนที่มีความเข้าใจในบทเรียนมากกว่าจะสามารถช่วยชี้แนะเพื่อนในกลุ่มได้ และในการทำกิจกรรมนักเรียนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการอภิปรายค้นคว้าซักถาม เนื่องจาก สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีสิทธิ์ในการที่จะถูกเลือกจากผู้สอนให้เป็นผู้ที่ตอบคำถามของกลุ่ม

2.2 การทดสอบความรู้เป็นรายบุคคล เมื่อจบบทเรียนทำให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มต้องร่วมมือและช่วยเหลือในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนในกลุ่มปกติ ในการทำงานเป็นกลุ่ม สมาชิกจะรับผิดชอบในงานของตนเองเท่านั้น หรือ อาจจะแบ่งงานกันไปทำ และนำผลงานมารวมกัน ซึ่งบางครั้ง จะไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน หรือ เมื่อมีการซักถาม แสดงความคิดเห็น นักเรียนที่เรียนเก่งจะเป็นผู้ตอบคำถาม หรือแสดงความคิดเห็นเป็นส่วนมาก ส่วนนักเรียนที่เรียนปานกลางหรือเรียนอ่อน อาจจะไม่ได้ตอบคำถามหรือซักถามเมื่อไม่เข้าใจ โดยเฉพาะเด็กที่เรียนอ่อน มักจะนิ่งเฉย เพราะคิดว่าถึงอย่างไรก็สู้เด็กเก่งไม่ได้ (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2533) ซึ่งการเสนอแนะซักถามและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่างๆ มาอ้างอิงจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ (สมศักดิ์ ขจรเจริญกุล, 2534) อีกทั้งในการเรียนแบบปกติ ถ้ามีการทดสอบหลังเรียนจบบทเรียน นักเรียนต่างคนต่างทบทวนบทเรียน คะแนนการทดสอบก็จะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ทำให้นักเรียนไม่ค่อย ให้ความสนใจในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาความสามารถของนักเรียนได้

และจากงานวิจัยของ นิพล นาสมบูรณ์ (2536) ที่ทำการวิจัยศึกษา ผลของการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าเมื่อ นักเรียนได้ผ่านการเรียนการสอนตามขั้นตอนของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีการจัด กิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนทำงานร่วมกัน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

1. ควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือให้มากขึ้น ด้วยการจัดอบรม ประชุมสัมมนา ให้คำแนะนำ หรือ สนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
2. ควรมีการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนต่างๆ ในการจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปสร้างความรู้ความเข้าใจ และแนะนำวิธีการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับครู

1. ครูผู้สอนควรมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายและเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น การเรียนแบบร่วมมือ โดยครูผู้สอน ควรเข้ารับการอบรม และสัมมนา หรือขอคำแนะนำจากผู้รู้ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ครูผู้สอนควรมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ในด้านรูปแบบต่างๆของการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาวิจัย ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาถึงรูปแบบต่างๆของการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เช่น Jigsaw, Team Games Tournament, Group Investigation
2. ศึกษาถึงผลของการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อตัวแปรอื่นๆ เช่น ความพึงพอใจในการเรียน ความมีวิจารณญาณ ความมีวินัยในตนเอง เป็นต้น